

KRITIKA I BIBLIOGRAFIJA

NOVO OTKRIVENA MENANDROVA KOMEDIJA „DYSKOLOS“

Kad su g. 1957. novine javile, da je ženevski bibliofil dr. Martin Bodmer dobio papirus, na kome je bila jedna dosad nepoznata Menandrova komedija, obrađivali su se tome svi ljubitelji kazališta, a osobito filolozi, koji proučavaju ovoga komediografa. Već je u ožujku 1958. izašlo prvo izdanje u redakciji Victora Martina pod naslovom: *Papyrus Bodmer IV: Ménandre, Le Dyscolos*. Poslije toga slijedila su druga izdanja a i posebne studije, koje posve iscrpno navodi M. Treu u svome prvom njemačkom izdanju od ove godine 1960.*), a njih ima preko četrdeset.

Ova komedija ima 969 stihova, a scenski je podijeljena u pet činova. To je komedija za koju znamo da se prikazivala u Ateni u siječnju 317/6. prije n. e. i bila nagrađena prvom nagradom. Sam antički tekst potječe iz III st. prije n. e. U povijesti papirologije, koja nam je do sada dala nekoliko značajnih djela iz starohelenske književnosti, kao što su Bakhiilidove pjesme, Aristotelov „Ustav atenski“, da spomenemo samo najvažnija djela, ovo je otkriće bez sumnje od neprocjenjive vrijednosti. Premda je ovo djelo mladoga Menandra, to ono ipak svojim sadržajem pokazuje pravo značenje i ulogu komediografa Menandra u njegovu nastojanju da ostvari na pozornici novu vrstu komedije.

Opće je poznato, da imamo malo potpunih djela starohelenskih komediografa, jer 11 Aristofanovih i jedna dosad poznata Menandrova, ali nepotpuna, te ova u cijelosti sačuvana, uz veće ili manje fragmente, čine sve ono, što imamo iz starohelenskog komediografskog repertoara.

Dyskolos kao komedija otkriva svježinu u Menandrovu stvaranju i dopunjuje ono malo podataka o drugim njegovim djelima, koje su oni, koji su proučavali njegovo djelo, crpili iz sačuvanih fragmenata. Svakako ova komedija bjelodano svjedoči da je Menandar bio pjesnik, koji je nastojao, da komedija bude *speculum vitae*.

Svi oni, koji su htjeli prodrijeti u njegov način pisanja, osobito psihologiziranja samih tipova, pribjegavali su Terencijevim i Plautovim kontaminacijama njegovih vlastitih komedija. Osobito se to činilo poslije 1907., kad su pronađeni veći odlomci Menandrovih djela. Pitanje je, da li je to bio pravilan i opravdan put za ocjenjivanje stvaralačke komediografske moći ovoga pisca. Obratnim putem pošao je N. Majnarić [*Rad, knj. 264, str. 1 i d.: Menandrovi „Parničari“*] dokazavši prvi Menandrovu izvrsnost na temelju komedije „Parničari“.

Da je Menandar potaknuo realistički smisao jednoga Terencija ili još više Plauta, u to se ne može sumnjati, ali je bitno, što se sada, poslije čitanja ove cjelovite komedije, može reći, da je točno bilo ono, što je za Menandra rekao aleksandrijski filolog Aristofan iz Bizanta, kad je jednom uskliknuo: *O Menandre i ti životu! Tko je od vas dvojice jedan drugoga oponašao?* Komedija, o kojoj govorimo, dobro razjašnjava Ciceronovu definiciju same komedije (*De republ. IV, 11*): *comoedia imitatio vitae, speculum consuetudinis, imago veritatis*. Takav je bio u stilu te retorove definicije komički ton i stil Menandrov.

Sadržaj *Dyskola*, u kome nastupa 12 osoba, nije u nekoj zapletenoj radnji. Obrnuto, ta radnja ima sve odlike jednostavne, gotovo naivne farse; ali, jer je oko-

*) Menander, *Dyscolos, griechisch und deutsch mit textkritischem Apparat und Erläuterungen herausgegeben von Max Treu, u ediciji E. Heimeran München 1960. (Tusculum — Bücherei) str. 152.*

snica sama ljubav, zapravo dostignuće ostvarenja prave ljubavi, to čini komediju s njezinim sretnim svršetkom karakterističnom za vrijeme, u kome je Menandar stvarao. Može se reći, da je taj sadržaj inovacija prema onima koje poznajemo iz Aristofanovih komedija.¹⁾

Fabulu je pisac ovako konstruirao: Na svom dobru, u nekom selu, živi stariji čovjek koji svemu prigovara, sa svojom mladom ženom, bivšom raspuštenicom, koja mu je u braku rodila kćerku. Ona je prije imala jednog sina. Žena nije mogla izdržati ni navike svoga muža a ni život na selu, pa se povukla na sinovljevo imanje. U kćerku se zaljubljuje bogati Sostrat, ali starome ocu to nikako ne ide u glavu, dok njezin brat s majčine strane na to pristaje. Kad je starac upao u zdenac, izvadi ga Sostrat i tako se oni dvojica pomire, žena se vraća mužu, a djevojka se udaje za posjednika Sostrata i tome se pridružuje još jedno vjenčanje. Uz ova lica susrećemo, robove, parazita i drugu rodbinu. Njihovo je karakteriziranje sažeto, ali uvjerljivo. U *Prologu* se pojavljuje *Pan*, koji ukratko navodi sadržaj i navješćuje, da će djevojka, koja poštuje Panove šticeNice Nimfe, ipak doživjeti sreću. U tom prologu ima jedna gnoma, a njih inače često susrećemo i u sačuvanim fragmentima Menandrovih komedija, koja može karakterizirati buduću stav mladih ljudi u životu. Ona glasi: *πρόσγει γὰρ ἡ τῶν πραγμάτων ἐμπειρία*. Menandrov su stihovi tečni, a metrički odgovaraju metru, u kome je komedija spjevana.

Grčki tekst je dobro tiskan, pri dnu su dodana odstupanja u dosadašnjim izdanjima, dok su Treuova objašnjenja stvarna i duhovito napisana. Ona govore o izdavačevoj akribiji te nastojanju da antički tekst približi ne samo stručnjaku nego i svakom savremenom čitaocu, osobito teatarskim stručnjacima. Od *str.* 96. do 115. Treu je nastojao da zadovolji svakoga, koji želi upoznati Menandra kao komediografa. Što se tiče njegova prozna prijevoda, ne bih se mogao na mnogim mjestima složiti s njegovom interpretacijom pojedinih riječi. Tako *na pr.* u III činu od stiha 495. nekoliko puta upotrebljava riječ „boy“ umjesto: *djeco, dječice!* iako se drugo ne može prigovoriti, jer Treuova proza teče s početnom jampskom intonacijom vrlo zvučno. Ako se bude na pozornici čuo Menandrov stih u njegovoj interpretaciji, bit će to pravo zadovoljstvo za slušaoce.

T. Smerdel, Zagreb.

ANTHOLOGIA GRAECA*)

Zlatna knjiga starohelenskih epigrama, što bi se morala, prema svom glavnom tekstu *Palatinus* 23, zvati *Palatinska antologija*, koju je njemački izdavač nazvao uobičajenim nazivom *Anthologia Graeca*, napokon je doživjela svoje cjelovito izdanje. Sva su dosadašnja, pa i ono Waltzovo¹⁾ bila nepotpuna. Praktično se odmah nameće jedno pitanje, da li je dobro što je izdana ovako u četiri omašna sveska umjesto najviše u dva. Možda bi bilo bolje da je izašao odvojeno grčki, a napose njemački tekst. To bi u svakom pogledu bilo bolje, preglednije i ne bi se čitaocu, koji poznaje jezik, nametalo rješnje u prijevodu, kakav nam pruža H. Beckby.

U I sv. 99 stranica obuhvaća gradivo, uz kraći *Uvod* (9—11), koje obrađuje povijesni razvoj samog epigramatskog pjesništva. Beckby je dobro uočio, prema Friedländeru, da je najstariji starohelenski pisani spomenik upravo epigram, koji je nedavno pronađen i to: *Nestor becher von Ischia* [*usp. Gymn.* 63, 1956., 37], dok je oko 40 godina mlađi onaj s antičke Dipilonske vaze (*usp. Friedländer: Epigr., Univer. of California Press, 1948*).

¹⁾ *Usp. cit.* studiju N. Majnarića I. cit. p. 3 i 95., te *id. a.:* Die „*Epitrepontes*“ des Menandar — u „*Das Altertum*“ — 1960, Band 6, Heft 1, p. 41 i d.

*) *Anthologia Graeca — griechisch u. deutsch* ed. H. Beckby u izd. E. Heimeran München (*Tusculum Bücherei—zweisprachige antike Taschenausgaben*), I sv. (I—VI/1957., II/VII—VIII) 1957., III (IX—XI) 1958. i IV/XII—XVI 1958. Svi svesci imaju ukupno 2845 str.

²⁾ P. Waltz, *Anthologie grecque (Palatine)* I—IX, Paris, *Les Belles Lettres* 1957. Patonovo izdanje u prozi bez kritičkog aparata: *The Greek Anthology*, London 1957. u 5 sv. ima svoju posebnu svrhu, — više je ad usum omnium.